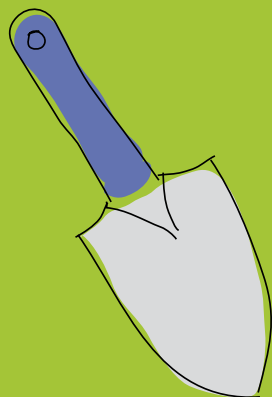

Toolkit: ‘Snel aan de slag met een moestuin’

Voor scholen, kinderopvangorganisaties, buurttuinen, volkstuinen en ieder ander die met kinderen wil gaan moestuinieren.

Praktische tips voor het realiseren en gebruiken van een educatieve moestuin voor kinderen.

WAT KOMT IN DEZE TOOLKIT ZO AL AAN BOD?

Hoe start ik een moestuin?

Waar moet ik aan denken en rekening mee houden, hoe vind ik een geschikte locatie en hoe groot, enz.? Omdat er veel inhoudelijke informatie beschikbaar is in boeken en websites verwijzen we naar goede voorbeelden, maar zeker ook naar goede voorbeelden in Amersfoort waarmee ideeën en ervaringen uitgewisseld kunnen worden. ►

Organisatie

Wie betrek ik bij het opzetten van een moestuin, hoeveel ouders, leerkrachten, pedagogisch medewerkers? Welke werkzaamheden/taken zijn er? Wie doet wat? Hoe overbrug ik vakantieperiodes? ►

Tuinieren met kinderen

Hier bespreken we de specifieke aspecten van tuinieren met kinderen. Hoe zorg ik dat kinderen kans krijgen om zelf te ervaren hoe een plantje groeit van zaadje tot vrucht en kunnen ontdekken welke bodemdierpjes er allemaal zijn? En tegelijkertijd hoe krijg ik voor elkaar dat kinderen leren en verantwoordelijkheid opbouwen? Hoe zorg ik dat de kinderen voldoende aandacht houden bij het tuinieren, welke activiteiten kan ik met ze doen? Welke combinaties met andere lessen/vakken zijn te maken? ►

Teeltplan

We gaan hier in op de volgende vragen: Hoe zorg ik voor een goede indeling in de tuin? Welke groenten, fruit, bloemen wil ik er in en hoe verdeel ik dat goed? ►

Ingrediënten (voor een moestuin)

Hier hebben we het over de locatie, gereedschap/kleding/schoeisel, zaden, plantgoed, mest, compost, enz. U vindt hier handige tips en adressen. ►

Praktische boeken en sites

Omdat er al zoveel praktisch informatie beschikbaar is, verwijzen we hier graag naar. ►

Weekplanner

HOE START IK EEN MOESTUIN?

Werk je idee uit op een A4-tje en denk na over de volgende thema's:

Doel/groep

Bepaal eerst welk doel je voor ogen hebt met de moestuin, met welke doelgroep (leeftijd kinderen) je wilt gaan werken en voor hoeveel kinderen de moestuin geschikt moet zijn.

Dit is van belang voor het zoeken naar een plek (als je die al niet hebt), voor de organisatie en voor wat en hoeveel je er in wilt gaan kweken. Factoren die een rol spelen zijn: leeftijd van de doelgroep, ligt de nadruk op een educatief karakter of op de opbrengst, hoeveel tijd wil en kan je er wekelijks aan besteden, heb je al (enige) ervaring met het kweken van groenten. Stem de grootte van de tuin dus goed af op behoefte, beschikbare tijd en kennis/ervaring.

Er zijn talloze mogelijkheden voor moestuinieren, van tuinieren in potten of een vierkante meter tuin, tot voorzien in volledige groentevoorziening het hele jaar door op een oppervlakte van zo'n 50 m² per persoon.

Als je weinig tijd en of ervaring hebt begin dan klein en reserveer bijvoorbeeld ruimte om later uit te breiden.

Denk ook na hoe je het educatief karakter van de tuin wilt invullen. Ligt de nadruk op leren door te ervaren door het te doen? Of wil je een gericht leerprogramma of cursus maken over moestuinieren met aandacht voor gezond voedsel, het bereiden er van, enz.? Een mix kan natuurlijk ook, door bijvoorbeeld bijzondere momenten uit te belichten (zaaien/planten, oogsten en de oogst in een lekker recept verwerken en samen te eten) of door proefjes te doen.

TIP

Maak het jezelf het eerste jaar niet te ingewikkeld met lessen enzovoorts. Het aanleggen en opstarten van een moestuin vraagt al genoeg tijd en inspanning. Je zult verrast en verwonderd zijn door wat de kinderen alleen al leren door wat ze ervaren, uitproberen en zien.

Type moestuinen voor kinderen

Vierkante meter tuin(tjes) of bakken:

Heb je beperkte tijd en ligt de nadruk op een eerste kennismaking met het zelf kweken van groenten, dan is het gebruik van een vierkante meter tuin een goed idee. Hierin zaai en kweek je in kleine vakjes verschillende groenten of kruiden. Zo'n vierkante meter tuin kan je overal neerzetten. Je kan hem zelf maken, een bestaande vaste bloembak gebruiken of hem bestellen op internet.

Een vierkante meter moestuin vraagt weinig voorbereiding, materialen, tijd, ruimte, enz. Het is een goed begin om te testen of moestuinieren met kinderen iets is voor jou en/of jouw organisatie.

Een dergelijke tuin is in principe geschikt voor elke doelgroep, van jong (peuterleeftijd) tot volwassen of senioren. In het laatste geval kan je een bak op hoogte maken.

Als je wilt tuinieren in een vandalisme gevoelige omgeving, overweeg dan om wielen onder de vierkante meter tuin te bevestigen. Je kunt hem dan 's nachts in een schuurtje of overdekte fietsenstalling rollen.

Traditionele schooltuin

Ga je met school of buitenschoolse opvang moestuinieren en wil je dat alle kinderen mee kunnen doen, dan is het traditionele schooltuinconcept met 1 tuintje per kind of 2 kinderen een goede optie. Om ervoor te zorgen dat alle tuintjes goed bijgehouden worden, vergt dit type tuin veel van de begeleider. Een duidelijk structuur met allemaal dezelfde rijtjes en volgorde van gewassen maakt de organisatie/begeleiding eenvoudig, maar laat minder/weinig ruimte over voor creativiteit van de kinderen. Laat je aan de kinderen over wat ze aan planten willen zaaien, dan vraagt dit extra aandacht om het overzichtelijk te houden.

In hoofdstuk Praktische boeken sites worden een aantal leuke en handige boeken genoemd.

Teeltplan à la Moestuin Kruiskamp

Een andere manier is om met een groep of organisatie aan één ontwerp (teeltplan) te werken met een goed draaiboek/logboek. Je kan dan een groot aantal gewassen laten groeien. Wekelijks draagt een klas bij aan de tuin door uit te voeren wat er in het logboek staat. Deze tuin vraagt veel voorbereiding, een goed logboek (elke week een nieuwe weekplanning) en geeft veel structuur en houvast door het jaar heen voor kinderen en verschillende begeleiders. Overdracht is makkelijk via het logboek. De werkdruk is ook minder per groep, want taken worden verdeeld. Kinderen kunnen wekelijks kiezen welk klusje of taak ze willen uitvoeren. Ruimte voor eigen creativiteit is wel beperkt, je moet je aan het teeltplan/logboek houden. Je kan natuurlijk naast het teeltplan een apart experimenteerhoekje maken als je daar nog ruimte voor hebt.

In Moestuin Kruiskamp (op het terrein van Speeltuin Kruiskamp) in Amersfoort wordt op deze manier gewerkt met enkele schoolklassen. Nadere info over (deelname aan) Moestuin Kruiskamp via Gijsbert de Bie van moestuinkruiskamp@hotmail.com

Andere voorbeelden van (school)moestuinen in Amersfoort

www.amersfoortopdekaart.nl

- Schooltuin bij de Joost van den Vondelschool;
- Schooltuin van de Vrije School Amersfoort op Volkstuin De Heijligenberg;
- Schoolmoestuin bij de Gabriele Mehenschool in Kattenbroek;
- Schooltuin De Vuurvogel op Tuinpark Laakzijde in Vathorst;
- BSO-tuin van de Blauwe Kever op Tuinpark Laakzijde in Vathorst;
- Schooltuintjes van De Wiekslag en de Windroos bij Proeftuin Het Vogelnest (Speeltuin het Vogelnest) in Liendert;

- Moestuinen voor kinderen bij Natuur & Cultuurwerkplaats Nieuwe Erven;
- Generatietuin van BSO De Blauwe Kameel, BSO De Mammoet, Tienercentrum So What, Seniorencomplex Overseldert op het terrein van het seniorencomplex aan de Stradivariusstraat in Zielhorst.

Misschien ken je wel iemand die meedoet bij één van deze tuinen. Vraag hem of haar of ze informatie/praktische tips voor je hebben. Moestuiniërs zijn vaak zo enthousiast dat ze graag met je delen... Vraag een bij de tuin betrokken leerkracht of coördinator naar een lesplan, teeltplan of draaiboek.

Zoek je nog een plek?

Hieronder een aantal ideeën voor het vinden van een geschikte locatie voor een moestuin:

- Haal op je plein een aantal m² stoeptegels eruit, maak een rand van recht op stand tegels en vul deze 'bak' met tuingrond en/of compost;
- Heb je wel beschikking over een grasveld?
Spit een stukje grasveld goed onder, vul aan met compost/tuingrond en maak eventueel een houten bak. Je kunt de moestuin ook aanleggen op de permacultuurmanier. Daarbij dek je het gras af met karton, leg je er een laag compost op van 15 á 20 cm dik en dek je dit af met een dunne laag stro. Je hoeft dan helemaal niet te spitten. Laat tussen de tuintjes grasstroken als pad van 1 meter breed (nog goed te maaien).
- Kijk of er een stukje openbaar groen is bij je school of kinderopvanggebouw en vraag bij de afdeling Stedelijk Beheer van de gemeente of je daar een schooltuin mag maken. Betrek wel de omwonenden vooraf in je plan en sluit, als de gemeente het ook een goed idee vindt, voor die plek een zelfbeheercontract af. (link zelfbeheercontracten).
- Vraag bij een boer, volkstuin, of andere grondbezitter in de buurt of je een stukje van zijn/haar grond mag gebruiken of huren voor een moestuin. Voor adressen van de Volkstuinverenigingen in Amersfoort zie online tuinkaart.
- Ook op een braakliggend stuk terrein bedoeld voor kantoren of bedrijven kan je nagaan of je een (tijdelijke) moestuin mag maken. Ga na wie de eigenaar is en neem contact op. Check ook bij de gemeente of je deze grond tijdelijk kan en mag gebruiken.

Bij het kijken of een plek geschikt is, zijn er een aantal zaken waar je op moet letten:

- Ga na wat de historie van de grond is. Als er in het verleden bijvoorbeeld een bedrijf of fabriek heeft gezeten, kan de bodem verontreinigd zijn. Via www.bodemloket.nl kun je nagaan of er van jouw locatie informatie bekend is.
- Ga na wat de hoogte van het terrein en de grondwaterstand is i.v.m. wateroverlast. Een locatie die een groot deel van het jaar te nat is, is niet geschikt voor een moestuin.
- Is er water beschikbaar om je tuin water te geven bij het zaaien, planten in droge perioden? Gebruik bij voorkeur geen kostbaar drinkwater, maar ga na of er een handpomp is of laat deze plaatsen.
- groeien hebben de meeste planten veel (zon)licht nodig. Hoge bomen, of gebouwen rondom of op de locatie nemen licht weg. Op een terrein in open veld zonder beschutting van een haag of struiken, warmt de grond langzamer op en groeien planten pas later in het seizoen. Ook is het minder aangenaam werken wanneer de wind vrij spel heeft. Je kan natuurlijk ook zelf een haag planten.
- Ga na welke grondsoort je hebt: zand, klei, veen of een combinatie en een laat een bemestingsonderzoek uitvoeren van je grond. Of vraag een ervaren tuinder om advies.

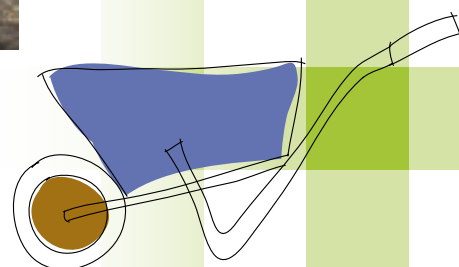

Aan de slag

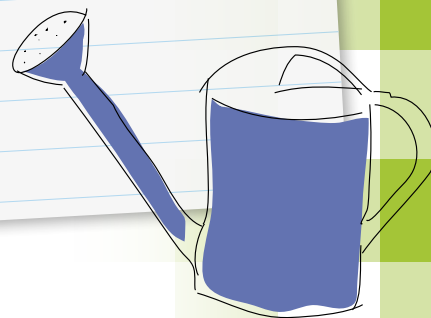
Als je een locatie hebt gevonden en mag gebruiken, dan kan je beginnen met:

- Het maken van een plan (teeltplan) van wat je allemaal in je tuin wilt laten groeien. Maak een goede plattegrond op ruitjespapier van bijvoorbeeld 1 bij 1 centimeter en teken daar je ontwerp met paden en teeltbedden in op schaal (bijvoorbeeld 1 cm is 0,5 m). In het hoofdstuk Teeltplan gaan we hier verder op in.
- Het voorbereiden van de grond. Als het terrein op dit moment begroeid is met gras en (on)kruiden spit je het terrein om zodat je 'zwarte grond' naar boven krijgt, waarin je straks kan zaaien en planten.
- Nagaan of je tuin bemest moet worden door bijvoorbeeld een bemestingsonderzoek uit te laten voeren (zie hoofdstuk Praktische boeken en sites voor adressen). Zo ja, breng (biologische) mest of compost aan op de locatie en spit de mest onder. De compost hoeft je niet onder te spitten, lichtjes er door harken is voldoende.
- Het indelen/uitzetten van paden en teeltvakken op basis van je teeltplan.
- Zaaien en planten volgens het teeltplan en zaai kalender. Voor meer info over zaaien, zaad en planten ga naar het hoofdstuk Ingrediënten.
- Het onderhoud van je tuin: onkruid wieden, paden netjes houden en watergeven.
- Oogsten, bewaren of verwerken van de groenten en kruiden.

Omdat er zoveel uitgebreide en goede handleidingen voor de verschillende hierboven beschreven stappen zijn geschreven, verwijzen we graag naar goede voorbeelden via het hoofdstuk Praktische boeken en sites.

ORGANISATIE EN VRIJWILLIGERS

Voor het opzetten van een moestuin met kinderen is het verstandig om goed na te denken over de organisatie. Een pool van voldoende mensen is handig want er gaat aardig wat tijd in steken als je met te weinig mensen bent. In de verschillende fasen van voorbereiding, starten en onderhouden kan je hier je voordeel meedoen.

Het is aan te bevelen dat 2 personen de regie/coördinatie van de moestuin op zich nemen met daarnaast voldoende helpende handen/krachten voor de diverse onderdelen. Dat wil niet zeggen dat de 2 personen alles zelf moeten voorbereiden, maar wel toezien dat teeltplannen of logboeken gevolgd en ingevuld worden. Daarnaast is het verstandig om duidelijke gebruikregels te maken en op te hangen bij de de tuin.

Tips bij het vinden van vrijwilligers

Denk in de voorbereidingsfase bijvoorbeeld aan ouders, leerkrachten, opa's en oma's met ervaring met het maken van teeltplannen.

Betrek de kinderen er in deze beginfase al bij, want ze hebben specifieke wensen en ideeën als gebruikers. Voor de leerkracht of pedagogisch begeleider is het belangrijk om te kijken of het educatieve doel ook voldoende terugkomt in het plan.

Je kan ook oudere kinderen (groep 7/8) of tieners inzetten om jongere kinderen te helpen met hun tuintje. Dat is voor beide leeftijdsgroepen leuk en leerzaam.

Je kan natuurlijk ook een briefje op hangen bij de supermarkt of via de stichting Ravelijn www.ravelijn.nl werven. Neem ook contact op met Beweging 3.0 of een andere welzijnsstichting die actief is in de wijk. Zij hebben zicht op de sociale kaart in de wijk en kunnen tips geven voor het werven van vrijwilligers of contacten leggen.

Bij de start van het project

Het voorbereiden van de grond, is het handig om veel mensen bij elkaar te hebben voor het fysieke werk (bijvoorbeeld uitzetten van de tuin en het spitten). Vergeet niet de kinderen ook in deze fase al mee te laten doen.

Tijdens de uitvoeringsfase

Het wekelijks tuinieren in het seizoen, is het van belang om voldoende begeleiders te hebben voor de kinderen. Een begeleider voor 5 tot 10 kinderen is een mooi uitgangspunt. Denk ook goed na over hoeveel kinderen er tegelijk op de tuin kunnen werken. Deel een groep zo nodig op in deelgroepen en laat ze elk 30 minuten in de tuin aan de slag gaan. Je hebt dan ook minder gereedschap nodig, je kan ieder kind meer aandacht geven en je voorkomt dat kinderen het te lang gaan vinden. Alhoewel het voor sommigen niet lang genoeg kan duren.

Regel een apart rooster voor het overbruggen van vakantieperiodes. Maak goede afspraken over het oogsten van groenten, zodat teleurstellingen bij kinderen voorkomen worden.

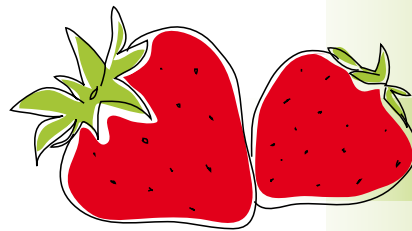
Zorg bij specifieke activiteiten, zoals een openingsfeest of een oogstfeest met bereiden van gerechten uit de tuin, voor extra hulpouders, grootouders en/of andere begeleiders.

Een moestuin vraagt over langere tijd zorg van vrijwilligers. Het is dan ook belangrijk dat vrijwilligers zich voor een langere tijd willen verbinden. Nu is de ervaring dat mensen zich in deze tijd vaak moeilijker voor een langere periode willen vastleggen. In dat geval is een oproeplijst met activiteiten waarop mensen kunnen intekenen een handig middel.

Zit er bijvoorbeeld een flinke spitklus aan te komen, dan stuur je alleen de mensen een mail die aangegeven hebben hiervoor te willen helpen en bel je hen zo nodig na.

Wanneer vrijwilligers met kinderen werken is het raadzaam om van elke vrijwilliger een zogenaamde “Verklaring omtrent Gedrag” te vragen, verkrijgbaar op het gemeentehuis.

TUINIEREN MET KINDEREN

In het hoofdstuk Hoe start ik een Moestuïn is aandacht besteed aan de verschillende soorten moestuinen die je met kinderen kan starten.

Voor het daadwerkelijk tuinieren met kinderen zijn er ook goede en leuke boeken verkrijgbaar. Zie kopje Praktische boeken en sites.

De moestuin geïntegreerd in het vakkenpakket

Het leuke van tuinieren met kinderen is dat je het makkelijk kan koppelen met allerlei andere thema's en activiteiten, zoals: natuurlijk spelen, natuureducatie, gezonde voeding, kook- en smaaklessen. Maar je kan ook je bestaande basisvakken zoals rekenen en taal in de moestuin laten terugkomen.

De tuin als taalopdracht

Een mooie taalopdracht kan zijn het beschrijven van het idee achter de moestuin. Hiervoor kunnen kinderen de initiatiefnemer interviewen en daarna het interview in een artikel uitwerken.

De tuin als rekenopdracht

Als rekenopdracht kunnen kinderen een tuinontwerp laten tekenen op schaal. Ze moeten dan berekenen hoeveel rijen, vakken en paden er binnen de tuin passen. In de uitvoeringsfase is het uitrekenen van het aantal zaden en planten per rij of vak een goede opdracht. Ook kunnen kinderen berekenen hoeveel mest er per m² moet komen.

Bij het oogsten kunnen kinderen groenten tellen en wegen, of de oogst verkopen op de Amersfoortse Smaak van de Streekmarkt. Bij het koken maar ook het verkopen komt de weegschaal om de hoek kijken en kun je de verhouding tussen ingrediënten uitrekenen.

Maak een 3-d tuin-ontwerp met handvaardigheid

Laat als handvaardigheidsoopdracht kinderen de tuin 3-dimensionaal aanleggen met allerlei materialen. Eenvoudige materialen als kiezelsteentjes, zand, potgrond, takjes, blaadjes, klei, spiegeltjes, gekleurde stukjes stof, dennenappels, stukjes tegels, houtjes, play mobiel poppetjes en zwerfafvalmaterialen werken uitstekend. Zorg voor een goede ondergrond, zoals een antilek bak voor wasmachines.

Buitenlokaal

Maak een buitenleslokaal bij je moestuin. Gebruik houtblokken als zitplek of maak een klein amphitheater van gestapelde stoepstenen. Je kan hier dan de moestuinles beginnen, maar je kan met mooi weer ook een andere les geven in deze rustgevende groene omgeving.

Als je er een buitentafel of picknicktafel bij zet, kan je hier ook je geogste groenten en fruit klaar maken en opeten in buitenlucht. Dat smaakt des te beter...

Smaak- en kooklessen (gezonde voeding)

De moestuin is natuurlijk ook de ideale plek en het perfecte middel om smaak- en kooklessen te organiseren. Proeven van een zelf gekweekte wortel of aardbei is natuurlijk super en zelfgemaakte soep smaakt altijd. Op een speelse manier kennismaken met gezonde voeding door het zelf te kweken en klaar te maken, is een ervaring die kinderen niet meer vergeten.

Natuureducatie

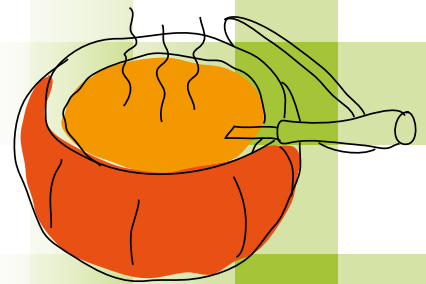
Kinderen kunnen in de moestuin de natuur volop ontdekken, ervaren en beleven. Ze kunnen achterhalen waar bodemdierpjes leven (regenwormen, mieren, pissebedden), leren hoe het compostproces werkt, zien hoe plantjes groeien van zaadje tot vrucht (of van stekje tot plantje) en leren over het belang van bepaalde planten en plekjes voor vlinders, bijen en vogels. In of rond de moestuin kunnen ze een schuilhoek voor egels bouwen door takken op te stapelen of een bijenhôtel bouwen voor solitaire bijen. Je kan het allemaal in de moestuin aan bod laten komen. Vaak gaat dat vanzelf omdat kinderen zich verwonderen over wat er allemaal spontaan gebeurt tijdens natuurlijke (groei)processen.

Gebruik bijvoorbeeld de Natuurbelevingskaarten van CNME Landgoed Schothorst. Ze zijn [hier](#) te downloaden

Of neem contact op met een educatief medewerker van het CNME voor specifieke activiteiten of lesbeschrijvingen en het lenen van veldwerkmateriaal. Kijk ook bij het hoofdstuk Praktische boeken en sites voor leuke ideeën.

Laat de moestuin onderdeel worden van een groen speelplein

Bij de **Toolkit 'Realiseren van natuurlijke speel- en buitenruimten'** vindt u meer informatie, ideeën en praktische tips over hoe je je stenen (school)plein kan omtoveren naar een groen leer- en speelparadijs.

TEELTPLAN

Een goed teeltplan vormt de basis voor je moestuin.

Om een goed teeltplan te maken, bedenk je eerst wat je allemaal in je moestuin wilt hebben.

Welke groenten, fruit en bloemen, maar ook of je er vaste onderdelen in wilt zoals een composthoop, een bak voor gereedschap, een platte kweekbak, een zitplek, een vijver(tje), een handpomp, enz.

Reserveer een deel van je tuin voor vaste onderdelen en voor de planten die meerdere jaren op een vaste plek komen te staan zoals asperges, rabarber, aardbeien, fruitstruiken en –bomen, vaste kruiden, enz. Houdt bij het plaatsen rekening met windrichting (beschutting), zon/licht/schaduw.

Het resterende gedeelte van de tuin deel je in 4, 5 of 6 vakken om teeltwisseling toe te kunnen passen. Teeltwisseling wordt ook wel vruchtwisseling genoemd. Omdat blad-, wortel- en bloemgewassen ieder hun eigen soort voeding uit de grond halen, is het beter om ze niet elk jaar op dezelfde plek te telen. De grond raakt dan uitgeput. Kool zal gebreken en ziektes gaan vertonen en ook aardappelen en tomaten mogen maar één jaar op dezelfde plaats blijven staan.

Op de site van de Amersfoortse Biologische Volkstuinvereniging “De Breede Morgen” wordt helder uitgelegd hoe je aan de slag kan met wisselteelt. Kijk op www.debreedemorgen.nl onder het kopje biologisch tuinieren.

Ook het boekje Milieuvriendelijk Tuinieren van uitgeverij Roodbont beschrijft goed de principes van teeltwisseling/vruchtwisseling en bevat bovendien een praktisch schema voor hoe je de vruchtwisseling kan toepassen.

INGREDIËNTEN

Wat heb je zoal nodig aan gereedschap en materialen voor een moestuin?

Basisset gereedschap

Spade, bats, hark, plantschepje, schop en/of hak, spitriek, cultivator, gieter (met fijne sproei/broeskop).

voor (klein) fruit en fruitbomen snoeigereedschap (snoeischaar, snoeizaag).

Ook handig pootstok en lint. Met jongere kinderen is het handig om een specifiek kindergereedschap te gebruiken. Vanaf groep 7/8 (11/12 jaar) kan je met gewoon gereedschap aan de slag.

Gereedschap kopen

Tuingereedschap koop je bij de bouwmarkt, ijzerwarenzak of op tuinwebshops. Bedenk dat kwaliteitsgereedschap (merken) in aanschaf duur is, maar mits je het goed onderhoudt, dan blijft het lang goed.

De eigen merk gereedschappen werken ook prima, maar zijn vaak niet iets minder solide of prettig in gebruik dan kwaliteitsmerken.

Heb je weinig of geen budget, zoek dan naar tweedehands gereedschap via marktplaats of een kringloopwinkel. Wellicht staat er ook nog wel gereedschap ongebruikt in de schuur bij je ouders, grootouders of kennissen van de deelnemende kinderen en vrijwilligers. Benut dus het netwerk van alle betrokkenen. Of doe een oproep in de wijk en laat bewoners gereedschap doneren.

Voor eenmalige klussen met meer mensen kun je ook tuingereedschap lenen bij het CNME-landgoed Schothorst via: [Formulier tuingereedschap](#)

Logboek/draaiboek/zaaikalender

Voorbeeld voor een weekschema van Moestuin Kruiskamp.

Zie ander PDF op deze webpagina

Voorbeeld van een zaaikalender.

Zie ander PDF op deze webpagina

Materialen

- Bamboestokken als bonenstaak, maar je kan ook zelf bonen staken maken van wilgentakken of ander gevonden takken.
- Natuurlijk touw van sisal om planten op te knopen. Dit kan daarna op de composthoop.
- Voor materialen en gereedschappen kun je kijken bij:

www.kopersporen.nl
www.marktplaats.nl
www.ruiltuin.nl
www.welkoop.nl
www.eurofleur.nl

Voor zaden
kun je kijken bij:

www.bolster.nl/
www.dewiltfang.nl
www.biologischpootgoed.nl
www.zaadhandelvanderwal.nl
www.vreeken.nl
www.tabernalzaden.nl

Mest (stalmest, compost, koemestkorrels)

Compost

Voor compost kunt in Amersfoort 1x per jaar gratis terecht bij de ROVA. Houd de lokale huis-aan-huisbladen in de gaten. Deze datum valt meestal rond begin maart. U kunt dan met een aanhangwagen maximaal 1 m³ compost zelf komen ophalen bij de ROVA. Of enkele zakken ophalen.

Verder is compost in zakken van 20 tot 50 liter te verkrijgen bij tuincentra, maar dit is vrij kostbaar als je veel nodig hebt.

Bij **Smink** (of 033-4558282) kunt u ook groencompost kopen en ophalen per m³.

Prijs is ongeveer 10 euro per m³.

Zelf een composthoop maken op de tuin, levert u voor het volgend seizoen eigen meststof op.

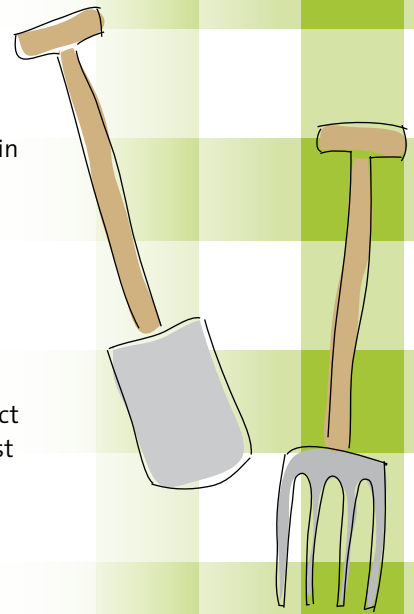
Gedroogde koemestkorrels

Koemestkorrels zijn ook weer te verkrijgen bij de tuincentra in zakken. Voor grotere hoeveelheden gedroogde meststoffen kunt u terecht bij Van Dijk Hoogland. Zij verkopen onder andere biologische meststoffen voor de moestuin van het merk DCM in zakken van 20 of 25 kg.

Stalmest

Voor biologische, oude stalmest kunt u contact opnemen met Zorgboerderij de Dijkhof in Driebergen. Het adres is: Gooyerdijk 14, 3972 MB in Driebergen, telefoonnummer: 0343-524156. Contactpersoon: Gijsbert de Bie.

U kunt natuurlijk ook zelf een (biologische) boer of hobbyboer in de omgeving benaderen voor stalmest. Houdt er rekening mee dat u verse stalmest niet direct kunt gebruiken. Laat de mest minimaal 1 jaar "rijpen" of vraag om oude stalmest van minimaal 1 jaar oud.

Subsidies

Soms is het mogelijk subsidie te krijgen om een moestuinproject bij een school of in de buurt van de grond te krijgen. Bij de gemeente Amersfoort is het mogelijk buurtbudget aan te vragen via [deze link](#)

Andere mogelijkheden zijn...

Zie: www.oranjefonds.nl

U kunt bijvoorbeeld bij Oranjefonds een uw tuinproject als buurtproject aanmelden voor de jaarlijkse burendag (3e of 4e weekend van september).

Coöperatiefonds Rabobank (aanvraagformulier op www.rabobank.nl) U kunt op de website nagaan of u met uw tuinproject in aanmerking komt voor een bijdrage (donatie) van het coöperatiefonds van de Rabobank.

www.groenbeweeft.nl Groen Beweeft! wil meer groene projecten realiseren in Nederland door samenwerking en eigen initiatief van inwoners.

Iedere inwoner van Nederland kan via deze site kosteloos een groen initiatief beginnen. Groen beweegt helpt je met het organiseren van de middelen, contacten en netwerken die nodig zijn voor je project.

www.nldoet.nl Het Oranje Fonds organiseert samen met duizenden organisaties in het land, NLdoet; de grootste vrijwilligersactie van Nederland. NLdoet zet vrijwillige inzet in de spotlights en stimuleert iedereen om een dag(deel) de handen uit de mouwen te steken. U kunt u een financiële bijdrage aanvragen om met vrijwilligers, bijvoorbeeld buurtbewoners, of mensen van een bedrijf die Maatschappelijk Verantwoord willen Ondernemen een grote klus op uw tuinproject uit te voeren. In 2013 vindt NL doet op 15 en 16 maart plaats.

PRAKTISCHE BOEKEN EN SITES

Boeken

Schooltuinwerkboeken CNME Maastricht

Pdf's [hier](#) te downloaden.

Een leuk boek met (dvd) over de traditionele schooltuin is het boek van schooltuinmeester Bert Ydema getiteld:

De Groene Hemel (ISBN 978-90-215-3407-7).

Het boek omvat twee delen. In het eerste deel worden de basisprincipes van het tuinieren uiteengezet: werkzaamheden als spitten, zaaien, wieden en oogsten komen onder andere aan bod. Het tweede deel 'Eten uit de tuin' is hierop een logisch vervolg. Is er eenmaal geoogst, dan moet er ook wat mee worden gedaan. Daarom worden er recepten van aardappelsop tot ovenschotels gegeven. Op de dvd staat de documentaire film die Roel van Dalen gemaakt heeft over het leven van Ydema en zijn lessen over de natuur. De uitgave is overzichtelijk en heeft een mooie lay-out met heldere kleurenfoto's. Tot slot een kort register. Een boek voor onderwijzers, (groot)ouders die kinderen de kunst van het moestuinieren willen bij brengen.

Met Meester Bert op ontdekkingstocht door je tuin (met tuinkalender)

(Schooltuinmeester Bert, ISBN 978-90-215)

'Met meester Bert op ontdekkingstocht door je tuin' is een eigentijds doeboek, waarin Bert op enthousiaste wijze kinderen zijn kennis over de natuur en hun eigen tuin wil bijbrengen. Het boek volgt de twaalf maanden van het jaar en staat vol wetenswaardigheden, opdrachten en tips. Zo gaan kinderen op zoek naar vogels, maken ze een eigen nestkastje en leren ze het aanleggen van een heuse moestuin.

- Natuur-doeboek voor (groot)ouders met kinderen
- Ontdek de waarde van de natuur in de achtertuin
- Wetenswaardigheden, activiteiten en tuintips
- Beleef de natuur het hele jaar rond
- Smakelijke recepten voor en door kinderen met groenten uit eigen tuin

Donald Duck Tuinboek, Maak je eigen tuin!

(ISBN 978-90-8574-766-6)

Een erg leuk en praktisch boek met achterin een zaai- en oogstkalender. Zelfs Donald Duck kan het...!

Zelf groenten, fruit en bloemen kweken in de tuin of op het balkon is voor kinderen aantrekkelijk gemaakt met dit grote, bijna vierkante Donald Duck strip- en tuinboek. Na de inhoudsopgave worden de basisbegrippen uitgelegd. Hierna volgt een overzicht van de benodigde tuingereedschappen, waarna voorbereidend werk als bodemonderzoek, composthoppen, onkruid wieden en een plattegrond maken aan bod komt. Dan kan de lezer actief aan de slag met zaaien, planten en verzorgen van allerlei groenten, fruit, kruiden en bloemen, in potten en in de grond. Of tuindieren lokken met een nestkast, een kikkervijver, insectenhotel en speciale lokplanten. Elk hoofdstuk start met een grappige Donald Duckplaat. Tussendoor staan zo'n vijftien ballonstrips van Donald Duck. De subhoofdstukjes

zijn voorzien van korte basisteksten, duidelijke titels/kopjes, gekleurde kaders met specifieke informatie, genummerde instructies en fotodetails met (handgeschreven) uitleg. Tot slot een grote, omkaderde kleurenfoto van het eindresultaat en een tip van Tokkie Tor. Met zaai- plant- en oogstkalender en een zakje zaadjes* achterin. Samengesteld door de redactie van Donald Duck en Tuin&Co. Een inspirerende tuingids voor kinderen vanaf ca. 10 jaar.

De milieuvriendelijke moestuin (ISBN 9789075280401)

Gids voor een gezonde teelt van groenten en fruit

Werken in de eigen moestuin is leuk en ontspannend. Bovendien levert het - bij een milieuvriendelijke aanpak - een lekker en gezond pakket groenten en fruit op. 'De milieuvriendelijke moestuin' laat u kennismaken met beproefde milieuvriendelijke technieken. De praktische gids bevat antwoorden op de vele vragen die bij een gezonde teelt aan bod komen: Wanneer zaai en oogst ik? Hoe houd ik de bodem vruchtbaar? Welke natuurlijke manieren zijn er om gewassen te beschermen?

Samenwerken met de natuur staat voorop en kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen blijken overbodig. De gids, met een zaai kalender en teeltplan op de uitvouwflappen, brengt milieuvriendelijk tuinieren binnen ieders bereik. De gids maakt deel uit van de reeks Milieuvriendelijk Tuinieren. Daarin zijn negen gidsen verschenen.

Google zoekopdracht

Even googlen op 'Tuinieren met kinderen' levert nog een hele lijst van boeken op waarin getuinierd wordt met kinderen. Kijk eerst eens in De Beep (Openbare Bibliotheek Amersfoort) wat er beschikbaar is aan tuinboeken met kinderen en welke het beste bij je persoonlijke voorkeur aansluit qua schrijfstijl, ideeën, enz.

Interessante websites:

Voor meer informatie over de vierkante metertuinen/minimoestuinen:

www.moestuincoach.nl

www.onzevierkantemetertuin.nl

www.makkelijkkemoestuin.com

www.avvn.nl

Informatieve site van de landelijke organisatie van hobbytuinders.

www.permacultuurnederland.org

Een informatieve site over permacultuur met allerlei cursussen en databases.

www.permacultuurleertuinen.nl

Een Utrechts initiatief voor Permacultuur Leertuinen bij Scholen.

www.edibleschoolgardens.com.au

Een engstalige site over eetbare schooltuinen in Australië.

Leuke en informatieve sites over moestuinieren met kinderen:

<http://bustani.webs.com/kinderenendemoestuin.htm>

www.makkelijkkemoestuin.com

<http://www.clubgreen.nl/vraag/Moestuiniere-met-kinderen.html>

<http://www.mijneerstemoestuin.nl/boek.htm>

Met o.a. 5 tekeningen van voorbeeldtuinen met werktekening, boodschappenlijstje en kostenplaatje.

www.debreedemorgen.nl

Op de website van de Amersfoortse Biologische Volkstuinvereniging is onder het kopje Biologisch tuinieren goede en praktische informatie te vinden over bemesting, teeltwisseling/vruchtwisseling, bodembedekkers, enz.

Bemestingsonderzoek

www.blgg.agroxpertus.nl

Bedrijfslaboratorium voor grond- en gewasonderzoek Oosterbeek.

www.gaiabodem.nl

Gaia Bodemonderzoek, Postbus 148, 3940 AC Doorn

Vestigingsadres: Prins Willem Alexanderlaan 1, Driebergen

tel. 0343 531233

e-mail: info@gaiabodem.nl

KvK nummer: 30102144 0000

www.welkoop.nl

Voor een eenvoudig en beperkt grondonderzoek kan je ook een zakje of emmer grond bij de Welkoop laten onderzoeken op zuurgraad en bemestingsnoodzaak.

WEEKPLANNER

Werkzaamheden week

/ tot en met /

Sectie	Bewerking	Gedaan op	Door	Opmerkingen

Algemene werkzaamheden:

- ..
- ..
- ..
- ..
- ..
- ..

Gemeente Amersfoort

Stedelijke Ontwikkeling en Beheer
*Centrum voor Natuur en
Milieu Educatie (CNME)
Landgoed Schothorst*

Postadres

Schothorsterlaan 21
3822 NA Amersfoort

Bezoekadres

Schothorsterlaan 21
3822 NA Amersfoort

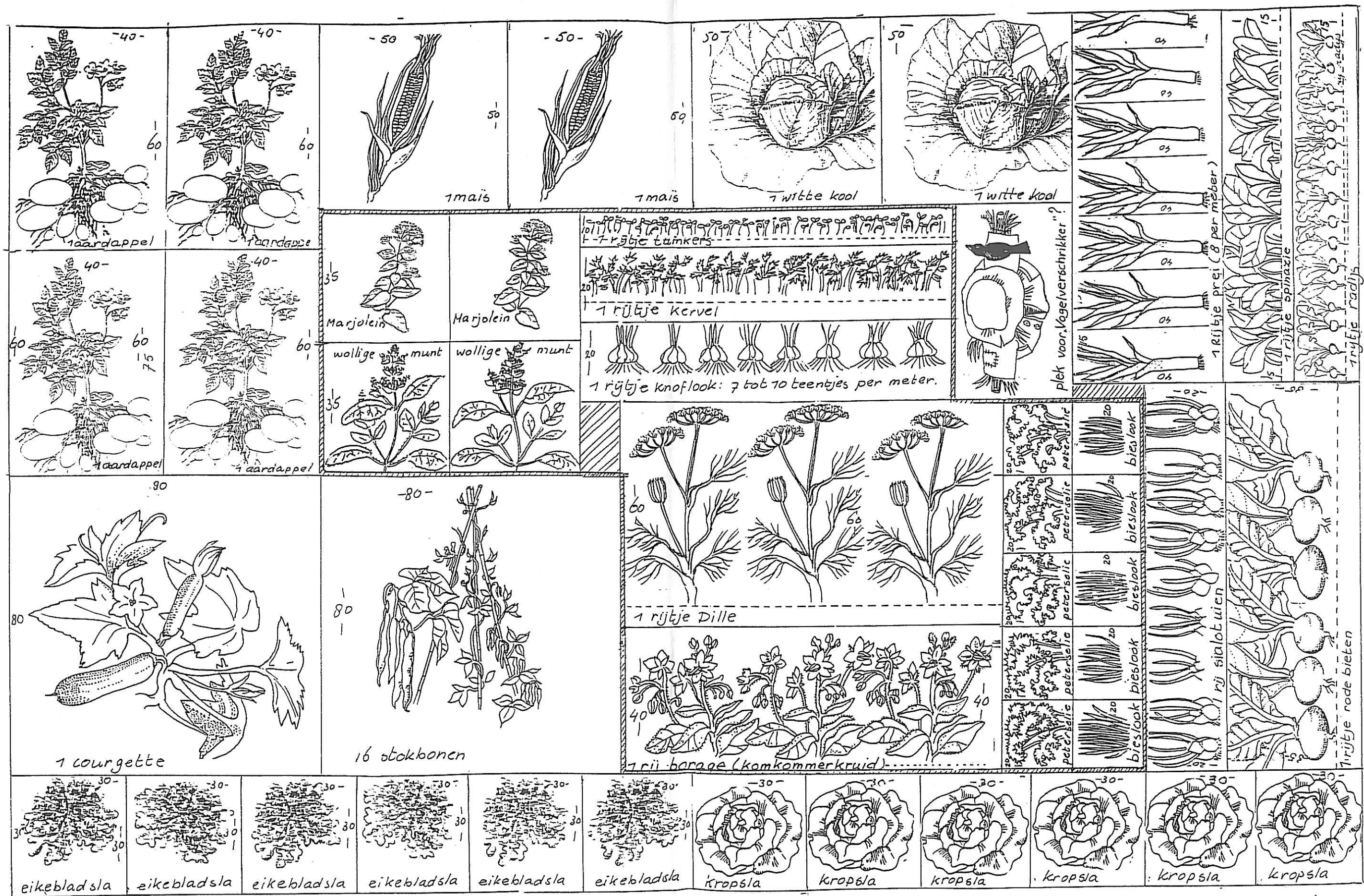
T 033 469 52 00

F 033 469 52 10

E cnme@amersfoort.nl

I www.amersfoort.nl/cnme

Paadjies van 30 cm. (de breedte van deze rand)

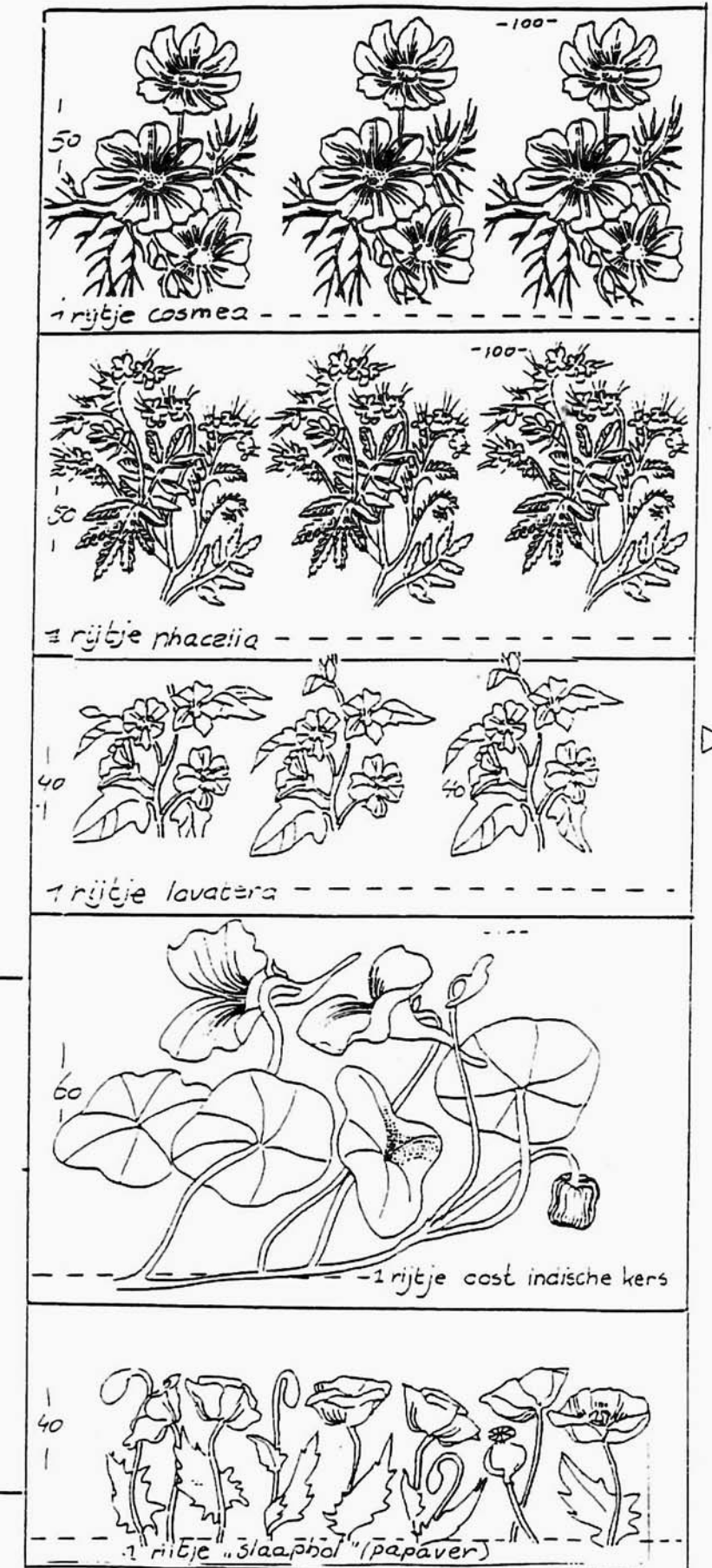
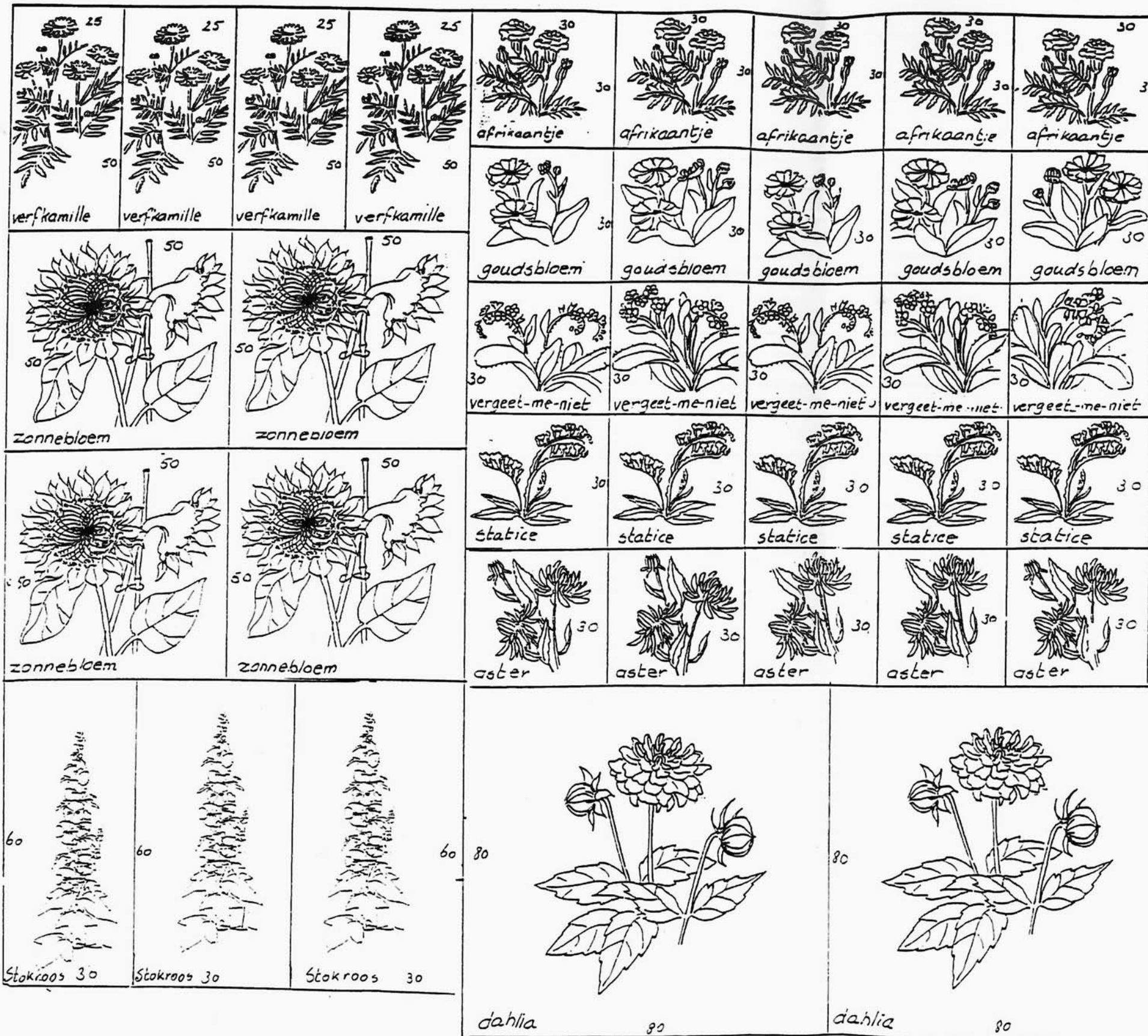

schaal 1:10 (1 cm. = 10 . cm.)

Knipplaat groenten en kruiden

knipplaat bloemen

schaal 1:10. (1 cm. = 10 cm.)

30 cm.

 30 cm. paadjes

[illegible]

